

IDEER

OSLO PIX, hovedstadens nye internasjonale filmfestival, avholdes i dagene 4.-10. juni. Blant de 76 langfilmene på programmet finner vi «The Silence of Others», en dokumentar laget av ekteparet Robert

Bahar og Almudena Carracedo, som tar for seg Spanias manglende oppgjør med sin fortid. Andre filmer som er verdt å få med seg er blant annet «I am not your negro» og «Den andre siden av håpet».

DET FORLOKKENDE LANDET

Spania har lyktes godt i å få sine øltørste badegjester til å glemme at landet har en nær fortid som totalitær stat.

D OSLO PIX

FREDRIK GIERTSEN
Litteraturviter og skribent

Selv landets egen ungdom lever stort sett i lykkelig uvitenhet om de mange overgrepene som fant sted under Franco. I løpet av de knappe 40 åra Francos regime varte (1939–75) måtte flere hundre tusen opposisjonelle bøte med livet, og mange av dem ble liggende uidentifisert i massegraver. I tillegg ble tusenvis av foreldre med ukurante politiske oppfatninger fratatt sine nyfødte barn, som ble gitt videre til barnløse ektepar i partiet. Myndighetene benyttet seg av utstrakt sensur, vold og tortur, mens de gjemte seg bak en sterkt nasjonalistisk og katolsk-moralistisk ideologi, som om den ikke var direkte fascistisk, så hadde den en brodd mot venstresiden som rimet godt med etterkrigstidas internasjonale kaldkrig-retorikk. Det fins bilder av Franco som håndhilser på Adolf Hitler, men det var heller ikke noe problem å være et diktatur i Vest-Europa etter krigen, for han pleiet også et pragmatisk vennskap med USAs president Nixon.

I OVERGANGEN FRA diktatur til demokrati har flere land måttet gjennomføre pinfulle oppgjør med sin fortid. Ikke minst gjaldt dette Tyskland med sine Nürnbergprosesser (1945–49), som riktignok ble ledet av USA, men i mer moderne tid har flere land forsøkt selv å ta regien i slike saker, noe som blant annet gjelder flere land i Latin-Amerika etter demokratiseringsbølgen på 1980-tallet. I Spania søkte da også befolkningen ut i gatene etter Francos død for å kreve at alle politiske fanger umiddelbart måtte settes fri, men myndighetene fikk raskt på plass en amnestilov, «El pacto del olvido», som ikke bare skulle gjelde de uskyldige, men også overgriperne. Det ble

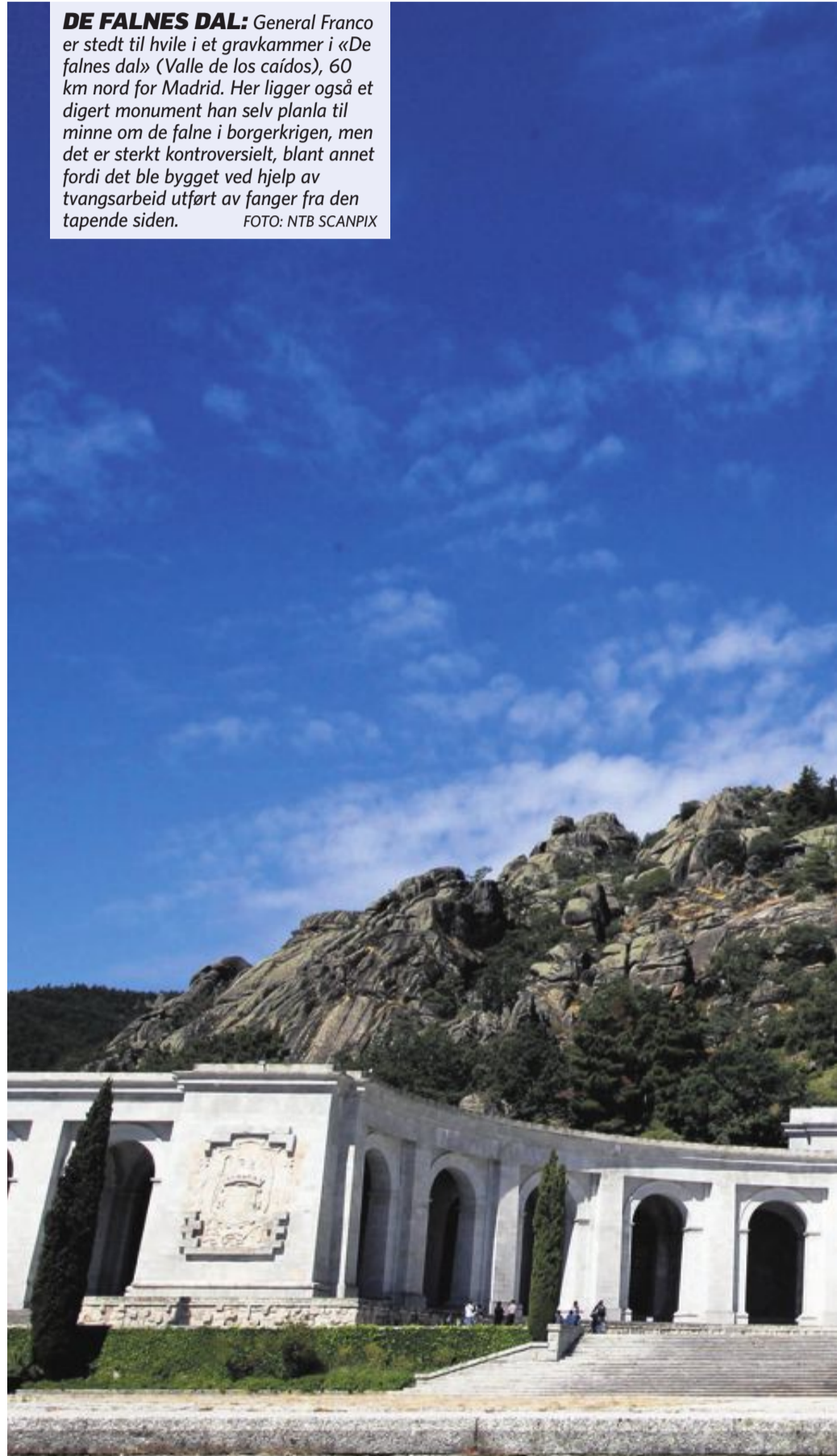
argumentert for at et dyptgripende oppgjør kunne sette den vanskelige overgangen til demokrati i fare, noe de mange ofrene for undertrykkelsen naturligvis fant det vanskelig å gå med på. Samtidig satte et rettsapparat som viste unnfalighet fra første, frie dag sin legitimitet på spill.

I EKTEPARET ROBERT BAHAR og Almudena Carracedos nye dokumentarfilm «The Silence of Others» møter vi både etterlatte som krever å få overlevert levningene etter slektninger i massegraver, overlevende som søker rettferdighet etter tortur og fangenskap, og et knippe menneskerettighetsadvokater som sympatiserer med deres sak. Aller best kjent blir vi med José María Galante. Han bor i samme gate som mannen som torturerte ham, den berømte Antonio Pacheco, kjent som «Billy el Niño» («Billy the Kid»). Og som om ikke det var nok, er Madrid-gata de deler oppkalt etter en av Francos venner fra de spanske kolonikrigene i Marokko på 1920-tallet, Juan Yagüe, som seinere fikk en ministerpost. Etter et spesielt blodig felttog under borgerkrigen hadde Yagüe fått tilnavnet «Slakteren fra Badajoz», og da Spania nøy sin «nøytralitet» under Den andre verdenskrigen, ble han kompis med Hermann Göring. (Skjønt Himmler, som besøkte Spania i 1940, var visstnok sjokkert over falangistenes brutalitet.)

EN ANNEN VIKTIG person i denne prosessen, som imidlertid kun opptrer i bakgrunnen i «The Silence of Others», er Baltasar Garzón, en advokat som ble internasjonalt kjent da han i 1998 utstedte en arrestordre mot den tidligere chilenske diktatoren Augusto Pinochet mens denne oppholdt seg i London.

Dette var fundert i et inntil da uprøvd rettslig prinsipp innenfor folkeretten som sier at blant annet forbrytelser mot menneskeheten anses som så alvorlige at internasjonal lov kan trumfe nasjonale amnestilover, slik at også statslederes immunitet kan oppheves. Storbritannias utenriksminister nektet imidlertid å utlevere Pinochet til Spania, men han ble seinere stilt for retten hjemme i Chile, og det er slett ikke utenkelig at Garzóns handling bidro til at chilenerne klarte å bryte en psykologisk

DE FALNES DAL: General Franco er stedt til hvile i et gravkammer i «De falnes dal» (Valle de los caídos), 60 km nord for Madrid. Her ligger også et digert monument han selv planla til minne om de falne i borgerkrigen, men det er sterkt kontroversielt, blant annet fordi det ble bygget ved hjelp av tvangsarbeid utført av fanger fra den tapende siden. FOTO: NTB SCANPIX

barriere med hensyn til hvordan Pinochet burde behandles.

DE SOM KJENNER mentaliteten i land med en stolt fortid som kolonimakt, vil være vant til å høre at all den brutaliteten imperiets menn utviste mot lokalbefolkningen bare var uheldige bivirkninger i et større bilde, og alltid måtte ses i sammenheng med den siviliserende misjon de kulturelt overlegne inntrengerne hadde. Denne arrogansen er fremdeles utbredt i Spania, og til en viss grad kan også Garzóns ydmykelse av den aldrende latinamerikanske diktatoren tolkes i denne konteksten, selv om det er to hundre år siden Spania mistet de fleste av sine oversjøiske kolonier. Det

spanjolene, med så mange skjeletter i sine egne skap, ikke var forberedt på, var at Garzón seinere skulle rette skytset mot sitt hjemland og dets omstridte amnestilov, og at en menneskerettighetsadvokat fra Argentina, María Servini, skulle følge hans eksempel fra Pinochet-saken og ta ut tiltale mot flere av Franco-tidens overgriperne. Her ble altså Spanias selvoppfattelse angrepet fra flere sider, og forsvaret så heller svakt ut.

BAHAR OG CARRACEDOS FILM har egentlig ingen dramaturgisk ende, for den er heller en naturlig del av den prosessen den følger. Garzón ble sterkt motarbeidet av det spanske rettsvesenet, og «El pacto

NASJONALISTLEDEREN FRANCISCO Franco tok makten i Spania etter en opprivende borgerkrig i 1936-39. Under krigen pleiet landet nære bånd til de fascistiske aksemaktene, men diktaturet besto helt fram til hans død i 1975.

D TWITTER

Ex-plaining: når eksen din prøver å forklare deg at du innerst inne vet at det var dere som hørte sammen hele tida. Maria Kjos Fonn @MariaKjosFonn

T

del olvido» er fremdeles gjeldende, selv om man i 2007 fikk en annen lov kalt «Ley de Memoria Histórica», «Lov om historisk hukommelse», som fikk stor symbolsk betydning. Faktisk opplever «Chato» Galante at hans torturist, «Billy el Niño», for første gang blir identifisert i media, og det blir vedtatt at gata deres skal omdøpes—utrolig nok mot det moderate høyrepartiet Partido Populares stemmer. Pokerfjesene disse politikerne setter opp—de som mener hjulene må holdes i gang, og at man ikke kan snu hver stein—personifiserer den ene siden av denne avgrunnen, mens den andre består av de hvithårede kvinnene som siden sin barndom har tviholdt intenst på ønsket, nei *kravet*, om en dag å få bekreft-

elsen på at knoklene til deres fedre har ligget 50, 60 eller 70 år i en massegrav.

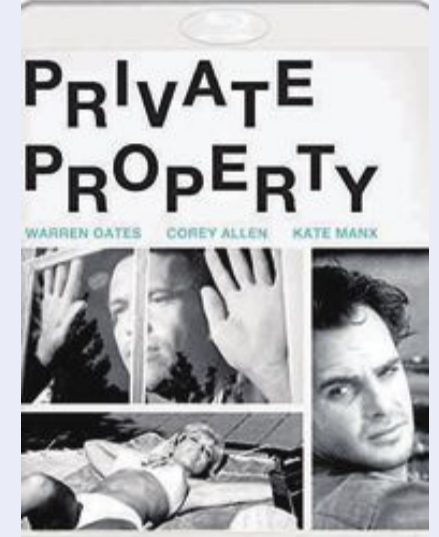
«**THE SILENCE OF OTHERS**» viser med all tydelighet hvordan ofrene oppfatter fraværet av et rettsoppgjør som en fortsettelse av overgrepene, og den inneholder en dyp lærdom om hvordan sannheten må behandles i åpne samfunn. I virkeligheten er amnestilover en institusjonalisering av en falsk fortelling om at det ikke er begått noen overgrep, og i Spanias tilfelle er det fristende å se en sammenheng mellom landets forhold til Latin-Amerika og fornektelsen av sin nære fortid. Skjønt sannsynligvis er det bare menneskelig å gi næring til sine løgner, for ens egen verdighets skyld.

I OVERGANGEN FRA DIKTATUR TIL DEMOKRATI HAR FLERE LAND MÅTTET GJENNOMFØRE PINEFULLE OPPGJØR MED SIN FORTID.

D WANDRUPS UTVALGTE

FREDRIK WANDRUP
fwa@dagbladet.no

«**Private Property**»

BLU-RAY: «**Private Property**» (1960) er en film som har ordet «kult» skrevet med store bokstaver over hele seg. **Leslie Stevens** hadde manus og regi på dette lavbudsjett-prosjektet.

Den kvinnelige hovedrollen spilles av hans kone, **Kate Manx**, som tok livet av seg fire år seinere. Det er som om hennes skjebne skaper en ekstra skummel dimensjon til dette nevrotske og lyssterke noirdramaet, utspilt i en rikmannsvilla med utsikt over **Los Angeles**.

I første bilde kommer to unge skikkelser gående opp fra stranda nord for LA, opp til highwayen. De haiker med en mann som de tvinger til å følge etter en kvinne i en hvit **Corvette**. De bryter seg inn i nabo-huset hennes og begynner et selvsomt spill for å forføre henne. Hun på sin side lever i et frustrert ekteskap.

Dette var debutfilmen til den seinere kultskuespilleren **Warren Oates**. Den andre mannen spilles av **Corey Allen**, som spilte **James Deans** rival i «**Rotløs ungdom**». Som par er de et slags beat-svar på **Helan og Halvan**, utstyrt med springkniver.

Filmen har vært tapt, men er nå restaurert og utgitt på blu-ray. Sterke, sensuelle bilder fra **Ted McCord** («**Skatten i Sierra Madre**»), tilsatt besettende musikk. En merkelig og ekspressiv film om farlige følelser.

D DIKTET

Redigert av: TOM STALSBERG
tst@dagbladet.no

FOTO: TOM MARTINSEN

Oppe på rommet lå det et kinnbein. Samme dag presset jeg hodet mot puten. All right. Hun kom tilbake via elvemunningen sammen med Ernest.

De sa de skulle finne en glenne i skogen. Ryddet vekk løse grener. Så hørte vi smellet. Blodspor og så kom regnet. Side 24.

LOUISE W. MALM